

доктор юридичних наук, доцент кафедри адміністративного права та адміністративної діяльності Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого;

А. П. ШПАК,

здобувач кафедри загальноправових дисциплін факультету права та масових комунікацій Харківського національного університету внутрішніх справ, методист Харківського державного будинку художньої та технічної творчості

АДАПТАЦІЯ ЧИННОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ДО ВИМОГ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ЩОДО ЗАХИСТУ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

У статті визначено основні напрями розвитку законодавства європейських країн у сфері інтелектуальної власності. Зазначено про доцільність кодифікації вітчизняного законодавства у галузі охорони права інтелектуальної власності. Окреслено головні шляхи імплементації правових норм міжнародних нормативних актів у вітчизняну правову систему щодо захисту прав інтелектуальної власності.

Ключові слова: інтелектуальна власність, кодифікація, європейське право, міжнародна правова угода.

Постановка проблеми. Однією із головних цінностей суспільства є рівень розвитку людських ресурсів і створення нових технологій та винаходів, що забезпечують інноваційний розвиток. Тенденції розвитку інтелектуальної діяльності свідчать про швидкий розвиток соціально-економічної системи. Тому захист прав інтелектуальної власності у зарубіжних країнах має пріоритетне значення для захисту законних інтересів особи, і це повинно бути однією з пріоритетних умов розвитку сучасного українського суспільства.

З моменту проголошення незалежності України та початку розробки й створення вітчизняної нормативно-правової бази законодавець прагне взяти за основу правові норми, що містяться в міжнародних правових актах щодо захисту права інтелектуальної власності. Вирішення проблем правової охорони інтелектуальної власності в сучасному світі відбувається в умовах, коли в основному вже сформувалася глобальна система регулювання охорони прав інтелектуальної власності, яку очолює Всесвітня організація інтелектуальної власності та Світова організація торгівлі [1].

Аналіз останніх досліджень. Проблеми законодавчого забезпечення права інтелектуальної власності досліджували такі науковці, як І. М. Білоус, Н. В. Бочарова, І. І. Верба, А. А. Грець, В. О. Коваль, Р. В. Крот, П. Д. Марченко, Ю. Ю. Слободянська, О. А. Підпригора, Г. В. Шемаєва та ін. Утім, в умовах проведення судової реформи ґрунтовного дослідження потребують питання адаптації чинного за-

конодавства до правових норм зарубіжних країн щодо захисту прав інтелектуальної власності.

Метою статті є проведення порівняльно-правового аналізу стану законодавчого регулювання та реалізації механізмів захисту прав інтелектуальної власності в законодавстві зарубіжних країн та України, визначення основних шляхів імплементації правових норм міжнародних нормативних актів у вітчизняну правову систему щодо захисту прав інтелектуальної власності.

Виклад основного матеріалу. Інтелектуальна власність у звичайному розумінні – це права на результати розумової, творчої діяльності в науковій, художній, виробничій та інших сферах діяльності. Інтелектуальна власність є об'єктом правових відносин стосовно права кожного володіти, користуватися та розпоряджатися результатами своєї інтелектуальної творчої діяльності, які є правом нематеріальним, зберігаються за його творцями та можуть використовуватися іншими особами лише за узгодженням з ним, за винятком випадків, передбачених законом [2, с. 6].

На підставі цього І. І. Верба справедливо зазначає, що особливістю права інтелектуальної власності є його подвійна природа – економічна й духовна, оскільки таке право є особистим немайновим правом творця на створений ним продукт інтелектуальної праці та майнове право на цей продукт, тобто право власності на матеріальне втілення [2, с. 7].

Слід підкреслити, що інтелектуальна власність досить часто стає об'єктом неправомірних дій, зловжи-

вань і, як наслідок, потребує з боку держави створення ефективної правової охорони та дієвих механізмів захисту права інтелектуальної власності. Враховуючи те, що Україна підписала 27 червня 2014 р. та ухвалила 16 вересня 2014 р. Закон України «Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з одного боку, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії та їхніми державами-членами, з іншого» [3], то наша держава остаточно стала на шлях євроінтеграції та набуття повноправного членства в Європейському Союзі. На підставі цього необхідно визначити основні міжнародні основи правового регулювання права інтелектуальної власності для впровадження їх у вітчизняну правову систему.

Законодавство європейських держав розвивається під впливом права Європейського Союзу (далі – ЄС). Законотворчість інституцій ЄС останніми роками стає більш активною і охоплює практично всі аспекти права інтелектуальної власності. Гармонізація законодавства у сфері інтелектуальної власності ЄС є однією з найважливіших умов для набуття членства в цій впливовій міжнародній інституції.

У країнах ЄС право інтелектуальної власності дістає нормативне забезпечення в законах і підзаконних актах, співвідношення між якими різне. Наприклад, у Великобританії велика питома вага делегованого законодавства. Конституція Італії передбачає видання виконавчою владою законів і декретів, які становлять більше ніж половину законодавства про інтелектуальну власність. Така ж тенденція в законодавстві Португалії та Іспанії. Так, як закони-декрети були видані відповідні Кодекси промислової власності Португалії [4] та Іспанії [5].

Частина норм права інтелектуальної власності закріплюється в галузевих кодифікаційних актах, таких як Цивільний, Цивільний процесуальний, Кримінальний, Митний кодекси тощо. Віднесення норм права інтелектуальної власності до цивільного кодифікованого законодавства не є характерним для більшості країн Європи. Так, проблема включення до цивільних кодексів питань регулювання інтелектуальної власності викликає дискусії серед правознавців. Це стосується й обговорення змісту Цивільного кодексу (далі – ЦК) Європи, над створенням якого європейські юристи працюють вже не одне десятиліття [6, с. 119].

В Україні норми права інтелектуальної власності найбільш повно кодифіковані в ЦК України. Слід зазначити, що на розвиток цивільного законодавства країн СНД вплинув Модельний ЦК 1996 р., розроблений під патронатом Парламентської Асамблеї СНД [6, с. 119]. На основі цього кодифікованого акта в ЦК України була виділена окрема Книга IV «Право

інтелектуальної власності». Утім Книга IV ЦК України лише частково охоплює сферу правового регулювання права інтелектуальної власності, оскільки ним не регулюється діяльність державних органів з визнання, поновлення прав, а також усунення перешкод, що заважають реалізації прав та законних інтересів суб'єктів права інтелектуальної власності, організацій з колективного управління майновими правами авторів та суб'єктів суміжних прав, процедури та санкції у випадку порушення прав інтелектуальної власності тощо. Усі ці важливі питання залишилися предметом регулювання спеціального законодавства.

Правовідносини у сфері інтелектуальної власності в нашій державі регулюються окремими положеннями Конституції України, нормами Цивільного, Кримінального, Митного кодексів України, Кодексу України про адміністративні правопорушення та близько 110 спеціальними нормативно-правовими актами [7, с. 9–235].

Крім того, нормативно-правову базу України в сфері інтелектуальної власності складають міжнародні договори, членами яких є Україна. Україна вже приєдналася до багатьох міжнародних угод та конвенцій, зокрема, Бернської конвенції про охорону літературних і художніх творів 1886 р. (Паризький акт, 1971, Закон України про приєднання від 31.05.1995), Міжнародної конвенції про охорону виконавців, виробників фонограм і організацій мовлення (Рим, 1961, Закон України про приєднання від 20.09.2001, Протоколу до Мадридської угоди про міжнародну реєстрацію знаків (Мадрид, 1989, Закон про приєднання від 01.06.2000), Ніццької угоди про міжнародну класифікацію товарів та послуг для реєстрації знаків 1977 р. із змінами 1979 р. (Закон України про приєднання від 29.12.2000) тощо [7, с. 328–523].

Таким чином, вітчизняне законодавство права інтелектуальної власності є розгалуженим, некодифікованим, розрізненим, досить часто положення нормативно-правових актів можуть суперечити один одному, що спричиняє проблеми під час застосування таких норм у практичній діяльності. У зв'язку з цим цікавою, у правовому полі, є позиція О. О. Зьолки, яка зазначає, що законодавство у сфері інтелектуальної власності не в повному обсязі відповідає міжнародним стандартам та не забезпечує належного захисту авторського права, а практика застосування правових норм чинного законодавства свідчить про наявність труднощів та помилок під час вирішення судових спорів у сфері охорони прав інтелектуальної власності [8, с. 334]. Вказане обґрунтовується тим, що більшість вітчизняних законів у сфері інтелектуальної власності у Верховній Раді України з 2004 р. не були пере-

глянуті та доопрацьовані з урахуванням тенденції щодо інтеграції України до ЄС.

Зазначене кардинально відрізняється від міжнародної системи охорони інтелектуальної власності, яка направлена, у першу чергу, на формування єдиних підходів до забезпечення правової охорони інтелектуальної власності у світі. Комплекс заходів щодо міжнародного співробітництва координує Всесвітня організація інтелектуальної власності (далі – ВОІВ).

Основною метою створення такої міжнародної організації є усунення суперечностей у глобальній системі охорони інтелектуальної власності під час нееквівалентного обміну інформацією та новітніми технологіями між країнами, заохочення творчої діяльності, сприяння правовій охороні інтелектуальної власності у всьому світі, розвиток співробітництва між державами в інтересах їхньої взаємної користі, забезпечення адміністративного керівництва різноманітними союзами. Наразі ВОІВ виконує адміністративні функції таких союзів та договорів у галузі інтелектуальної власності, як Паризький союз з охорони промислової власності, Мадридська угода про попередження неправдивих чи оманливих зазначень походження товарів, Гаазький союз з міжнародного депонування промислових зразків [7, с. 270–327].

Досвід зарубіжних країн переконливо свідчить про те, що існує тенденція до кодифікації законодавства у сфері інтелектуальної власності. Так, у Бельгії, Болгарії, Чехії, Польщі, Угорщині, Федеративній Республіці Німеччині право інтелектуальної власності регулюється в основному лише двома законодавчими актами: «Про авторське право й суміжні права», «Про промислову власність». У таких державах, як Австрія, Франція, законодавство в галузі інтелектуальної власності повністю кодифіковано.

В Україні також була спроба кодифікації законодавства в цій сфері, але вона виявилася невдалою. Так, 7 червня 2004 р. був зареєстрований у Секторі реєстрації документів Верховної Ради України Кодекс України про інтелектуальну власність. Утім цей законопроект зазнав критики з боку науковців та практиків, оскільки він був вузькопрофільним і в основному складався із реформованих норм права Книги IV ЦК України та інших основних спеціальних законів у сфері інтелектуальної власності [9, с. 79].

На підставі вказаного доцільно кодифікувати вітчизняне законодавство у сфері захисту прав інтелек-

туальної власності. Процес кодифікації необхідно поділити на певні умовні етапи, які передбачали б послідовність й узгодженість дій. Законодавець під час підготовки проекту Кодексу України про інтелектуальну власність повинен також враховувати сучасні тенденції розвитку суспільства.

Висновки. Під час кодифікації чинного законодавства України у сфері захисту права інтелектуальної власності в один акт доцільно: 1) взяти за основу кодифіковані акти провідних європейських держав, таких, як Франція, Австрія, однак із врахуванням особливостей вітчизняної правової системи; 2) зосередити всі правові норми та правила, що стосуються охорони права інтелектуальної власності в одному законодавчому акті, оскільки це полегшило б користування законодавством про інтелектуальну власність; 3) розробити загальнодержавну програму, в якій обов'язково враховувати результати інтелектуальної діяльності, результати творчої діяльності, котрі з певних причини не одержали правової охорони, хоча за своїми параметрами відповідають умовам охороноздатності (наприклад, біотехнології та інші сучасні результати творчої діяльності); 4) закріпити межі правової охорони інтелектуальної власності в умовах існування всесвітньої інформаційної мережі Інтернет; 5) визначити терміни дії права інтелектуальної власності, а саме, до якого часу таке право може вважатися ексклюзивним правом його носія, щоб було здатне слугувати інтересам суспільства; 6) зазначити чіткі комунікаційні процеси, що пов'язані із взаємодією з різними системами для цілеспрямованої координації механізмів і дій щодо охорони інтелектуальної власності; 7) не тільки окреслити об'єкти, які підлягають охороні правом інтелектуальної власності, а й конкретизувати суб'єктні відносини між авторами, власниками та користувачами прав інтелектуальної власності.

Подальшого наукового дослідження потребують питання, що пов'язані із подальшою гармонізацією національного законодавства та європейського з окремих питань захисту прав інтелектуальної власності: способи застосування судових заборон для врахування інтересів третьої сторони, регламентація процедури з отримання інформації та вилучення з ринку контрафактних товарів, усунення товарів з порушеннями прав та обладнання, що використовується для виробництва піратської продукції, накладення санкцій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про Рекомендації парламентських слухань «Захист прав інтелектуальної власності в Україні: проблеми законодавчого забезпечення та правозастосування» [Електронний ресурс] : Постанова Верхов. Ради України від 27.06.2007 № 1243-V. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1243-v>.

2. Верба І. І. Основи інтелектуальної власності : навч. посіб. / І. І. Верба, В. О. Коваль ; за ред. С. В. Чікін. – 2-ге вид., переробл. і допов. – К. : НГУУ «КПІ», 2013. – 262 с.
3. Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони [Електронний ресурс] : Закон України від 16 верес. 2014 р. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1678-18>.
4. Industrial Property Code. Decree; Law No. 16/95, of 24 January 1995 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.wipo.int/clea/en/details.jsp?id=3514>.
5. Industrial Property Code, Royal Decree; Law of July 26, 1929, as last amended by Law No. 12/1975 March 12, 1975 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.wipo.int/clea/en/details.jsp?id=1309>.
6. Бочарова Н. В. Законодавче забезпечення права інтелектуальної власності в країнах Європи (порівняльно-правовий аналіз) / Н. В. Бочарова // Укр.-грец. міжнар. наук. юрид. журн. «Порівняльно-правові дослідження». – 2009. – № 2. – С. 118–123.
7. Законодавство України у сфері інтелектуальної власності (Верховна Рада України, Комітет з питань науки і освіти) / упоряд. Г. О. Андрощук, М. М. Шевченко, Б. Г. Чижевський, С. В. Семенюк. – К. : Парлам. вид-во, 2013. – 704 с.
8. Зьолко О. О. Інтелектуальна цивілізація: генезис та стан на етапі глобалізації та інформатизації / О. О. Зьолко // Особистість. Суспільство. Право : зб. наук. ст. та тез наук. повідомл. за матеріалами Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 10-річчю Полт. юрид. ін-ту. Полтава, 15 березня 2012 р. / Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого» ; Нац. акад. прав. наук України ; Полтав. юрид. ін-т ; НДІ держ. буд-ва та місц. самоврядування. – Х. : Точка, 2012. – С. 333–336.
9. Підпригора О. А. Чи потрібний Україні Кодекс про інтелектуальну власність? / О. А. Підпригора // Унів. наук. зап. – 2005. – № 1–2 (13). – С. 75–79.

REFERENCES

1. *Pro Rekomendatsii parlamentskykh slukhan «Zakhyst prav intelektualnoi vlasnosti v Ukraini: problemy zakonodavchoho zabezpechennia ta pravozastosuvannia»* (On Recommendations of Parliamentary Hearings «Protection of Intellectual Property Rights in Ukraine: Problems of Legislative Provision and Enforcement») Postanova Verkhovnoi Rady Ukrainy vid 27.06.2007 No 1243-V, Elektronnyi resurs. – Rezhym dostupu : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1243-v>.
2. Verba I. I. *Osnovy intelektualnoi vlasnosti: navchalnyi posibnyk* (Fundamentals of Intellectual Property: a Tutorial), I. I. Verba, V. O. Koval, za red. S. V. Chikin, 2-he vyd., pererob. i dop, K., NTUU «KPI», 2013, 262 p.
3. *Pro ratyfikatsiiu Uhody pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu, z odniiei storony, ta Yevropeiskym Soiuzom, Yevropeiskym spivtovarystvom z atomnoi enerhii i yikhnyimi derzhavamy-chlenamy, z inshoi storony* (Ratification of the Agreement on Association Between Ukraine, on the One Hand, and the European Union, the European Atomic Energy Community and Their Member States, on the Other Hand), Zakon Ukrainy vid 16 veresnia 2014 roku, Elektronnyi resurs. – Rezhym dostupu: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1678-18>.
4. *Industrial Property Code, Decree; Law No. 16/95, of 24 January 1995*, Elektronnyi resurs. – Rezhym dostupu: <http://www.wipo.int/clea/en/details.jsp?id=3514>.
5. *Industrial Property Code, Royal Decree; Law of July 26, 1929, as last amended by Law No. 12/1975 March 12, 1975*, Elektronnyi resurs. – Rezhym dostupu: <http://www.wipo.int/clea/en/details.jsp?id=1309>.
6. Bocharova N. V. *Zakonodavche zabezpechennia prava intelektualnoi vlasnosti v krainakh Yevropy (porivnialno-pravovyi analiz)* (Legislative Support Intellectual Property Rights in Europe (Comparative-Legal Analysis)), N. V. Bocharova, *Ukrainsko-hretskyi mizhnarodnyi naukovyi yurydychnyi zhurnal «Porivnialno-pravovi doslidzhennia»*, 2009, No 2, pp. 118–123.
7. *Zakonodavstvo Ukrainy u sferi intelektualnoi vlasnosti (Verkhovna Rada Ukrainy, Komitet z pytan nauky i osvity)* (Legislation of Ukraine in the Field of Intellectual Property (Parliament of Ukraine Committee on Science and Education)), Upor. H. O. Androshchuk, M. M. Shevchenko, B. H. Chyzhevskiy, S. V. Semeniuk, K., Parlamentske vydavnytstvo, 2013, 704 p.
8. Zolko O. O. *Intelektualna tsyvilizatsiia: henezys ta stan na etapi hlobalizatsii ta informatyzatsii* (Intelligent Civilization: Genesis and State at the Stage of Globalization and Informatization), O. O. Zolko, *Osobystist. Suspilstvo. Pravo* : zb. nauk. st. ta tez nauk. povidoml. za materialamy Mizhnar. nauk.-prakt. konf., prysviach. 10-richchiu Polt. yuryd. in-tu. Poltava, 15 bereznia 2012, Natsionalnyi universytet «Yuryd. akad. Ukrainy im. Ya. Mudroho», Nats. akad. prav. nauk Ukrainy, Poltav. yuryd. in-t, NDI derzh. bud-va ta mists. Samovriad, Kh.: Tochka, 2012, pp. 333–336.

9. Pidopryhora O. A. Chy potribnyi Ukraini Kodeks pro intelektualnu vlasnist? (Should Ukraine Code of Intellectual Property?), O. A. Pidopryhora, *Universytetski naukovy zapysky*, 2005, No 1–2 (13), pp. 75–79.

Р. В. ШАПОВАЛ, А. П. ШПАК

АДАПТАЦИЯ ДЕЙСТВУЮЩЕГО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА УКРАИНЫ К ТРЕБОВАНИЯМ ЕВРОПЕЙСКОГО ПО ЗАЩИТЕ ПРАВ ИНТЕЛЕКТУАЛЬНОЙ СОБСТВЕННОСТИ

В статье определены основные направления развития законодательства европейских стран в сфере интеллектуальной собственности. Отмечена целесообразность кодификации отечественного законодательства в области охраны прав интеллектуальной собственности. Определены главные пути имплементации правовых норм международных нормативных актов в отечественную правовую систему по защите прав интеллектуальной собственности.

Ключевые слова: интеллектуальная собственность, кодификация, европейское право, международная правовая сделка.

R. V. SHAPOVAL, A. P. SHPAK

ADAPTATION OF THE EXISTING LAW OF UKRAINE ACCORDING TO THE EUROPEAN REQUIREMENTS ON INTELLECTUAL PROPERTY PROTECTION

Problem setting. The article outlines the main directions of the European legislation development in the field of intellectual property. The feasibility codification of national legislation in the field of intellectual property is mentioned. The main ways of the implementation of legal norms of the international regulations into the national legal system to protect intellectual property are presented.

Analysis of recent research works and publications. The problems of legislative support of intellectual property rights were investigated by such researchers as I. M. Bilous, N. V. Bocharova, I. I. Verba, A. A. Grets, V. O. Koval, R. V. Krot, P. D. Marchenko, Y. Y. Slobodyanska, O. A. Pidoprygora, G. V. Shemayeva etc. However, in terms of judicial reform more detailed research of the adaptation of the existing law according to legal norms of the foreign countries concerning intellectual property protection is needed.

Target of research. The article aims to conduct comparative legal analysis of the state of legislative regulation and mechanisms for the protection of intellectual property rights in the legislation of the foreign countries and Ukraine, to find main ways of the implementation of legal norms of the international regulations into the national legal system to protect intellectual property.

Article's main body. Legislation of the European countries is being developed under the influence of the European Union Law (hereinafter – EU). Law-making of the EU institutions has become more active in recent years and it covers almost all aspects of intellectual property rights. Harmonization of the legislation in the intellectual property sphere of the EU is one of the most important conditions for membership in this influential international organization.

Conclusions and prospects for the development. Further research of the items related to the harmonization of the national legislation with the European one is needed, especially connected with some specific issues of intellectual property protection: using court bans taking into account the interests of a third party, regulatory procedures for obtaining information and extracting counterfeit goods from the market, extracting goods with rights violation and equipment, which is used for the production of pirated goods, imposing sanctions.

Key words: intellectual property, codification, European law, international legal agreement.